

מבט על, גיליון 377, 22 באוקטובר 2012

מצרים: תכנית 100 הימים ו-'מורסי-מטר'
הלכי הרוח ברשתות החברתיות של מצרים

אורית פרלוב ואודי דקל

טרם ההודעה כי מחמד מורסי נבחר לנשיאה החמישי של מצרים, ב-24 ביוני 2012, הודיע צוות מסע הבחירות שלו על תוכנית הכוללת 64 יעדים בחמש סוגיות נבחרות: ביטחון, תעבורה, לחם, תברואה/ניקיון, ודלק. התוכנית אמורה הייתה להתבצע במהלך 100 הימים הראשונים לכהונת הנשיא. במטרה לעקוב אחר קיום הבטחותיו של הנשיא ויישומה של התוכנית הקימו שלושה סטודנטים, באופן עצמאי, מכניזם חדש בשם **'מורסי-מטר'**. מערכת מדידה כמותית, באמצעות גרפים, נתונים סטטיסטיים וטבלאות, העוקבת אחר עמידת הנשיא בהבטחותיו ואיכות ביצועיו, במטרה לחייבו לספק דין וחשבון על פועלו.

בתום 100 ימי החסד הראשונים של הנשיא התברר, כי רק חמישה מתוך 64 היעדים הושגו במלואם, 23 יעדים נמצאים עדיין בתהליך יישום, וביצועם של 36 היעדים הנותרים עדיין לא החל. התוכנית הינה תוכנית שאפתנית מאוד והיה ברור לכל, עוד בטרם נשמעה יריית הפתיחה, כי במסגרת הזמן שהוקצב לה היא אינה ברת יישום.

בהקשר זה ראוי לציין כי הנשיא מורסי מציג שלושה יעדי על למיצוב שלטונו – צדק חברתי, פיתוח כלכלי, יציבות וביטחון. יעדים אלו אינם זוכים למיקוד בתוכנית 100 הימים. עוד חשוב לציין כי בנאומו ב-6 באוקטובר, (4 ימים לפני תום הרבעון הראשון), ביום הזיכרון לניצחון מלחמת אוקטובר 1973, באצטדיון מלא ב-70,000 פעילי האחים המוסלמים, קצינים, שוטרים ואנשי צבא, בחר הנשיא להקדיש נאום של שתיים אך ורק להצלחת תוכניתו והתעלם לחלוטין מחגיגות יום הניצחון.

הציבור במצרים נענה לאתגר שהציב לפתחו הנשיא והפך עצמו לשופט ולמבקר את ביצועי הנשיא ועמידתו בהבטחותיו. בהקשר זה של תכנית 100 הימים מתפתח שיח ער ברשתות החברתיות (טוויטר, פייסבוק והבלוגים) במצרים. להלן המגמות המרכזיות העולות מתוך השיח.

מדרישה לחופש וצדק חברתי למהפכת הלחם והדלק

למרות דרישות המהפכה והבטחות מורסי לחופש ולצדק חברתי, הוא בחר בתוכנית 100 הימים להתמקד בסוגיות של לחם, דלק וגז. במצב בו אין חוקה קבועה ופרלמנט נבחר, מרכז הנשיא הנבחר בידו את סמכויות הרשות המבצעת והמחוקקת, ללא תאריך סיום. בעקבות צמצום סמכויותיה של המועצה הצבאית, אין מנגנון המרסן את כוחו של הנשיא. בד בבד, עולה חשש כבד לגבי יישום יעדי המהפכה: זכויות אדם, שוויון וצדק חברתי. בחירתו של הנשיא לקדם יעדים המזוהים עם תנועת האחים המוסלמים: לחם, דלק וגז, מציפה ומעוררת את השאלה, האם מורסי הוא נציגם של האחים המוסלמים בלבד, או שהוא נשיא של כל אזרחי מצרים.

הכלכלה היא שקובעת

במצב של שפל כלכלי אליו הידרדרה מצרים מאז פרוץ המהפכה, כל פעולה שמורסי יעשה כדי לייצב את המצב ולשפר את מצבו של האזרח הפשוט, תחשב בעיני הציבור הרחב כהישג. מצרים היא מדינה ענייה שרמת הביטחון האישי ורמת החיים בה נמוכה מאוד. לפיכך, הציפיות מ-מורסי, בטווח הזמן הקצר, מתמקדות בהצלחתו בשיפור תנאי החיים של מרבית האוכלוסייה. רבים ברשת טוענים, כי: "כל עוד מצרים נתונה במצב הישרדותי האחים המוסלמים ומורסי כנשיא לא יכולים להיכשל" [....] "כישלוננו יביא לקריסת המדינה".

מראית עין

השיח ברשתות עוסק גם בסוגיית היישום של תוכנית מורסי. הציבור לא מאמין שהנשיא ויועציו חשבו ולו לרגע שתוכנית זו ישימה במסגרת הזמן שהוקצב לה, ללא מנגנונים, ללא מוסדות מדינתיים מתפקדים וללא רגולציה מתאימה. לדידם, מטרת התוכנית הייתה "אחיזת עיניים" בלבד.

על פי ה-'מורסי-מטר', הנשיא לא הצליח ליישם ולו 10% מייעדי התוכנית. אולם, בתום 100 הימים, סקר דעת קהל שנערך מראה, כי 42% מהציבור מרוצים מתפקודו של הנשיא. עם זאת רבים ברשת סוברים, כי בקרוב תסתיים תקופת "ירח הדבש" בין מורסי לציבור. מחד, קיימת רמת ציפיות גבוהה ומאידך, יש פער בין הכוונות הטובות לביצוע הכושל.

פוליטיקה חדשה או 'מלכודת דבש'

יש הסוברים, כי תוכנית 100 הימים ו-'המורסי-מטר' מייצרים שיח חדש וישיר בין הנשיא הנבחר והציבור במצרים. שיח דמוקרטי שמתקיים בין הנשיא לבוחרים באופן רציף ומתמשך ולא רק ביום הבחירות. מתפתחת מערכת חדשה, הכוללת עיצוב 'כללי משחק' חדשים, השונים מאלו שהתקיימו בתקופת משטרו של מובארכ. הנשיא פורס בפני הציבור את כוונותיו ומדיניותו ומקציב מסגרות זמן וכלים למדידת הצלחותיו וכישלונותיו, הציבור מצדו נענה לאתגר ומקבל על עצמו את תפקיד המפקח והשופט. המערכת החדשה, גם אם אינה מושלמת הינה אינטראקטיבית באופייה והופכת את האזרחים – בין אם מרצון ובין אם לאו – לחלק ממנה. יש המכנים את המכניזם החדש "מלכודת דבש". תפקיד השופט הוא תפקיד אטרקטיבי משום שיש בו כוח. אך עם הכוח באה האחריות ולכן מרגע שהציבור בחר לשחק את המשחק ולשפוט את הנשיא מורסי על הישגיו, הוא למעשה הפך לחלק מהמערכת, במקום להוות אופוזיציה למערכת.

מדיניות פנים קודמת לכל. התוכנית הראשונה והמלאה, תוכנית 100 הימים אותה הציג מורסי הינה תוכנית העוסקת אך ורק בענייני פנים ולא במדיניות חוץ וביטחון, כלכלה או זכויות אדם. הנושאים "המדידים" בהם בחר להתמקד ברבעון הראשון לכהונתו היו: גז, דלק לחם, ניקיון הרחובות ודוחות חניה. נושאים אלו פונים מטבעם למחנה חברתי רחב יותר ונמוך יותר, בעיקרו קהל המצביעים של האחים המוסלמים. דווקא לדרישות המהפכה, אשר מתמקדות ברפורמות פנימיות, ההתייחסות היא משנית.

מורסי לא יכול להיכשל. למרות הביקורת הקשה המופנית ברשתות כלפי מורסי, קיימת גישה מקבילה, אשר סוברת כי בשל התנאים הכלכליים הקשים במצרים הנשיא מורסי לא יכול להיכשל, מחשש כי בעקבות כישלונם מצרים עשויה לקרוס. כמו כן, הגורמים ברשתות מעריכים כי המדינות השכנות והמעצמות יעמדו לצידה של מצרים בשל האינטרס המשותף ליציבות מצרים.

הערות בנוגע לשיח

תוכנית 100 הימים ו-'מורסי מטר' מבטאים את הדואליות ותפיסת העולם של משטר האחים המוסלמים במצרים, הגורסת, כי ניתן לחיות ולפעול בתוך ניגודים ו-'להרוויח' מכל העולמות. מחד, חוזר הנשיא מורסי ומדגיש את שלושת יעדי העל של המשטר החדש במצרים – צדק חברתי, פיתוח כלכלי ויציבות ביטחונית. מאידך, תוכנית 100 הימים שגיבש במהותה אינה עוסקת בקידום יעדי העל.

מחד, הנשיא מורסי רגיש לביקורת ציבורית. עם זאת, הוא מסכים לשתף פעולה עם כינון מנגנון – 'מורסי מטר' – שנועד לבחון את ביצועיו. לכאורה, הנשיא מורסי מוכן להיות נתון לביקורת הציבור, אולם, הוא משכנע את המבקרים ואף המתנגדים למדיניותו הכלכלית, שלא נכון לדבר על כישלון כלכלי בביצועי המשטר החדש, כי הדבר עשוי להביא לקריסתה של מצרים.